

προσώπου του διεχέιτο στυγνότης καὶ πικρία. Τὰ παχέα χεῖλη κατακλειστα, ὁ πώγων ὄξύς, ἡ μύτη γρυπή τὸ μέτωπον πλατὺ καὶ φαλακρόν. Οἱ ὀφθαλμοὶ πλησίον ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, μικροὶ καὶ περιβαλλόμενοι ὑπὸ ὀφρύων σχεδὸν ἡμικυκλικῶν, ἐξηκόντιζαν βλέμμα ὁμοίον πρὸς πτηνοῦ νυκτοβίου. Τὰ δὲ μικρόκογχα ἀριστοκρατικά του ὄτα ἐφαίνοντο ὀξυνόμυνα, ὡσεὶ ἐπτοημένα ὑπὸ ἀσυνήθους ὀχληροῦ θορύβου, ὡς τινος ψιθύρου λαϊκοῦ, φέροντος μακρόθεν λέξεις τινὰς δυσήχους ἐλευθερίας καὶ χειραφετήσεως... Καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ λευκοῦ κιονοκράνου, ἐφ' οὗ ἐστήριζε τὴν λεπτοφυῆ χεῖρα ἐν συμπλέγματι ξίφους καὶ πῖλου πτερωτοῦ, ἔλαμπον οἱ τρεῖς χρυσοὶ ἀστέρες τοῦ οἰκοσήμου του ἐπὶ οὐρανοῦ ψευδῶς γαλανοῦ καὶ ἀνεφελου. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου ἀνέζη πραγματικῶς ὁ παλαιὸς αὐτὸς ἄρχων, ὁ τελευταῖος τῆς γενεᾶς του πρόμαχος τῶν προνομίων του, ὁ ὁποῖος ὡς βράχος ἀκαμπτos, ἐστάθη νὰ συντριφθοῦν ἐπ' αὐτοῦ ὅλα τὰ ἐναντία κύματα, ὑπ' οὐδενὸς παρασυρθεὶς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν εἰς τὸν μονογενῆ του υἱὸν ἀφῆκε τὰς τελευταίας τυραννικὰς παραγγελίας. Ἡ μνήμη του εἰς τὸν λαὸν διετηρεῖτο ὡς τινος φάσματος ἀποτροπαίου. Διὰ τὴν πολυτέλειαν μεθ' ἧς ἔζη καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τὸν ἀπετέλου *μανίφικου*, ἐν ᾧ διὰ τὴν κακίαν του καὶ τὴν καταχθονιότητα *τρεμέντον*. Τὰ περὶ αὐτοῦ ἀνέκδοτα, ἠϋξημένα ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ὑπὸ φαντασιῶν ζωηρῶν, ἐκυκλοφόρουν ἀκόμη, ὑποστηριζόμενα ὄχι ὑπὸ ὀλίγων μαρτύρων αὐτοπτῶν. Περὶ τοῦ Μανίφικου παραδείγματος χάριν διηγοῦντο ὅτι ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν τὰ χρυσαῖα ἐπιτραπέζια σκευῆ, μετὰ τὸ γεῦμα, τὸ ὁποῖον παρέθεσε ποτὲ πρὸς ἄγγλον Ἀρμοστήν, καὶ περὶ τοῦ Τρεμέντον ὅτι θέλων νὰ ἐκδικηθῆ ἓνα χωρικόν, ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ σχολιάσῃ μίαν του διαταγὴν, τὸν ἔκραξε νάνοιζῃ εἰς τὸν κῆπὸν του ἓνα λάκκον διὰ φύτευμα δένδρου· ἐν ᾧ δὲ ὁ ἀτυχῆς ἐκεῖνος εὐρίσκετο εἰς τὸ βάθος του, σκάπτων ἀκόμη, προσκαλέσας ὁ αὐθέντης τοὺς δούλους του, τοὺς διέταξε νὰ ρίψουν πάλιν μέσα εἰς τὸν λάκκον τὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον ὁ ἐργάτης εἶχεν ἐπισωρεύσει παρὰ τὰ χεῖλη τοῦ... τάφου του.

Τοιοῦτου πατρὸς ἡ ἀνάμνησις ἐθάρυνεν ἐπὶ τοῦ Ριχάρδου Τοκαδέλου καὶ αὐτὴ τὸν ἔκαμνεν, ἔλεγες, νὰ κύπη περισσότερον χαιρετῶν δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ τὸν λαὸν τὸν ἀγελαῖον, τοῦ ὁποῖου εἶχε σήμερον καὶ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν φόβον. Πρὸ τῶν ἰσότητων του ὅμως ἐτήρει ἀγερώχως ἀκαμπτον τὸ βραχὺ σῶμα καὶ τὸν ὑψηλὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἄν καὶ ἐκ περιστάσεων ἀτυχῶν εἶχε χάσει μέγα μέρος τῆς περιουσίας του καὶ ἔζη πλέον ἐκ τῶν λειψάνων τῆς, δυνάμει κτηθείσης τινὸς ταχύτητος, δὲν ἐννοοῦσεν ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ ἐνώπιον οὐδενὸς τῶν ἄλλων πλουσιῶν εὐγενῶν, αὐτὸς ὁ πτωχότερος μὲν, ἀλλὰ τοῦ ὁποῖου ἀρχαιοτάτη ἦτο ἡ εὐγένεια καὶ αἱ οἰκογενειακαὶ παραδόσεις ἐφέροντο πλήρεις ἰσχῦος καὶ λαμπρότητος ὑψηλότεραι καὶ τυραννικώτεραι ὄλων. Ἐπειτα καὶ ἐκεῖνοι, μὲ τοὺς περισσοτέρους τῶν ὁποίων στενωῶς ἐσυγγένευε, δὲν ἔπαυσαν νὰ τον ἀναγνωρίζουν καὶ νὰ τον ἐκτιμοῦν.

Ἦξευραν καλῶς ὅτι ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ φιλοδοξία τὸν ἔκαμαν νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Μήλια ἐναντίον των καὶ δὲν ἀμφέβαλλον διόλου ὅτι ἡ γλῶσσα τὴν ὁποῖαν μετεχειρίζετο ὁμιλῶν πρὸς τὸν λαόν, τὸν γενόμενον αἰφνιδίως κυρίαρχον, ἦτο γλῶσσα ψευδῆς καὶ ὑποκριτικῆς, σκοποῦσα νὰ τον ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλιν δούλον τῶν ὀρέξεων του. Ὅπως οἱ περισσότεροὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐννοούντων νὰ προκόψουν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, εἶχε καὶ ὁ Τοκαδέλος δύο γλῶσσας. Τὴν μίαν, καθὼς εἶπαμεν, διὰ τὸν λαόν καὶ ἄλλην διὰ τὴν ἀριστοκρατίαν. Τὴν πρώτην, τὴν μετεχειρίζετο ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας του, ἀπὸ τοῦ παραθύρου τοῦ πολιτικοῦ Συλλόγου τῶν Μηλιανῶν ἡ Ἀγάπη, ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου εἰς τὸν Ἄμμον καὶ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας μετὰ τῶν ἐκλογέων συνδιαλέξεις. Κατ' αὐτὴν ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ ἦτο ἡ δυνάμεις του, τὸ καλὸν τοῦ τόπου τὸ μόνον μέλημά του, ἡ αὐταπάρνησις ἡ μόνη του ἀρετῆ, οἱ λουβαῖοι ἔλεεινοὶ καὶ τρισάθλιοι, ἡ Ἑλλὰς τὸ πρῶτον Ἔθνος τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀνάκτησις τῶν ὑπὸ δουλείαν χωρῶν γεγονὸς θετικόν. Τὴν δευτέραν, τὴν σχετικῶς εἰλικρινῆ καὶ μᾶλλον σύμφωνον πρὸς τὰς πεποιθήσεις του, ὠμίλει κατ' ἰδίαν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Μήλια, μετὰ τῶν συγγενῶν του καὶ τῶν στενῶν του φίλων, εἴτε εἰς τὰς μαλθακὰς αἰθούσας τῶν ἀριστοκρατικῶν κατὰ τὰς ἐσπερινὰς συναθροίσεις, εἴτε ἐξηπλωμένος εἰς καμμίαν τῶν ἀνέτων πολυθρονῶν τῆς Λέσχης Ὀμόνοια, ἡ ὁποία, πρὶν ἢ τὴν ἐκλαϊκίωσιν καὶ αὐτὴν ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη, ἦτο τὸ κομψὸν ἐντευκτήριον τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ τόπου. Κατ' αὐτὴν τὴν γλῶσσαν, ὁ λαὸς ἦτο θηρίον ἀνήμερον προωρισμένον διὰ τὸν κλωθόν, οἱ Μηλιανοὶ ἄθροισμα κακούργων, ὁ τόπος μετὰ τὴν ἔνωσιν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, τὸ ρωμαῖκο τὸ χειρότερον Ἔθνος τοῦ κόσμου καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἢ τῶν Αὐστριακῶν κατὰκτησις ἀπλῶς ζήτημα χρόνου.

[Ἐπειτα συνέχεια]

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰς τὰ παιδιά μου

(ὀπίσω ἀπὸ μιὰ φωτογραφία μου)

Ὅταν παιδιά μου γύρω τὸ κεφάλι
Ἐ τοῦ τάφου τὴν ὀλόμαυρην ἡσυχίαν,
Μιὰ νέα μορφή θὰ βλέπετε μεγάλη
Τὰ βήματά σας πάντα ν' ἀκλουθᾶ.

Ὅταν τὸ στῆθος φλογερὰ θὰ πάλλῃ
Γιὰ τὴ γλυκειά, τὴν ἅγια ἐλευθερίαν,
Γιὰ τῆς ζωῆς τὴ δοξασιμένη πάλιν,
Θὰ θωρῆτε ἓναν ἄγγελον ἐμπροστά.

Ἄλλ' ὅταν λησμονήσετε μιὰ μέρα
Τὸν τιμημένο δρόμον ποῦ πατῶ
Καὶ τὰ λόγια τοῦ δόλιου σας πατέρα,

Ἐμπρὸς σας θὰ θωρῆτε ἓνα θεριό,
Γεμάτο φλόγα, τρικυμία, φοβέρα,
Καὶ ἄδης κι' οὐρανόθι νᾶμαι ἐγώ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ